

اسلام و مبانی هستی شناسی علوم انسانی

عباسعلی عظیمی شوشتری^۱، حسین میرچراغ خانی^۲

^۱استادیار/ پژوهشگاه علوم اسلامی امام صادق(ع) mir20@chmail.ir

^۲پژوهشگر پژوهشگاه علوم اسلامی امام صادق، دانشجوی دکتری علوم سیاسی دانشگاه باقرالعلوم(ع). mir651986@gmail.com

چکیده

نوع نگاه نسبت به مبانی هستی شناسی علوم انسانی حائز اهمیت است مبانی هستی شناسی اسلام به گونه ای است که دنیای انسان تحت تاثیر آخرت قرار می گیرد. بنابراین در هستی شناسی اسلامی مسئولیت و تعهد انسان ها نسبت به جهان هستی معنا پیدا می کند. از آنجا که برنامه زندگی هر آئین و مکتب بر اساس جهان بینی آن مکتب تنظیم می شود. در جامعه اسلامی نیز باید آموزهای اسلامی در تمامی ابعاد محور زندگی مسلمانان قرار گیرد. از آنجا که نوع و فلسفه حاکم بر علوم انسانی تاثیر قابل توجهی در زندگی انسان ها دارد در این مقاله نگاه کلان اسلام نسبت به جهان هستی و مبانی هستی شناسی علوم انسانی به صورت فشرده و دسته بندی شده ارائه شده است.

مبانی هستی شناسی

در بحث مبانی هستی شناسی به مهم ترین دیدگاه های اسلام، از جمله حقیقت هستی، ولایت خداوند، نیازمندی هستی، هدفمندی هستی، سیر تکاملی هستی و فناپذیری هستی پرداخته می شود.

۱) رئالیسم معرفتی

رئالیسم اصلی ثابت در مبانی هستی شناسی اسلام است. رئالیسم [۱] از واژه real به معنای واقعی اخذ شده است و اغلب در مقابل ایده آلیسم [۲] به کار می رود. رئالیسم در این جا به این معناست که هستی اشیاء مستقل از شناخت، ادراک و ذهن اشخاص است. [۳] رئالیسم معرفتی که در مقابل ایده آلیسم قرار می گیرد [۴] دیده گاهی است که بر اساس آن جهان به طور مستقل از ذهن انسان وجود دارد و انسان از راه ادراک می تواند کیفیت اشیائی که جزئی از این جهان هستند، را درک کند. در مقابل ایده آلیستها برآنند که هستی اشیا چیزی نیست، جز آنچه فاعل اندیشیده و ادراک کرده است و ذهن، واقعیت نهایی است که جهان فیزیکی خارج، سازه ای وابسته به ذهن است. رئالیسم یا واقع گرایی معرفت شناختی، پایه و اصلی، مهم برای کسب معرفت در بین اندیشمندان و فلاسفه مسلمان است. اسلام، جهان را واقعیتی خارج از ذهن می داند. بنابراین، اصل رئالیسم معرفتی از اصول اولیه اسلام به شمار می رود. [۵] شهید مطهری متفکر برجسته جریان عقلانیت اسلامی رئالیسم را اساس فلسفه

در هستی شناسی که بخشی از دانش فلسفی است ماهیت هستی، چرایی هستی و غایت هستی تبیین و بررسی می گردد. چگونگی شناخت و فهم نسبت به هستی تاثیر مستقیم بر چگونگی تولید، تبیین و تدوین علوم انسانی دارد. انسان ها با استفاده از داده های علمی، ذهنی و تجربی خود جهان هستی را تفسیر می کنند بر همین اساس فهم های متعددی نسبت به ماهیت، چرایی و غایت هستی وجود دارد. دین اسلام با پشتوانه وحی تعریفی از هستی ارائه کرده است که فراتر از داده های علمی، ذهنی و تجربی بشر است. این مقاله در صدد پاسخ به این پرسش است که تفسیر و تعریف اسلام از هستی چگونه است؟ و از دیدگاه اسلام در مبانی هستی شناسی علوم انسانی چه مولفه های باید مورد توجه قرار گیرد؟ برای پاسخ به این پرسش با روش توصیفی و تحلیلی مبانی هستی شناسی علوم انسانی از دیدگاه اسلام تبیین و بررسی گردید. در نتیجه این تحقیق مهمترین مبانی هستی شناسی اسلام عبارتند از؛ رئالیسم معرفتی، نیازمندی عالم امکان، هدفمندی هستی، سیر تکاملی جهان ماده، حاکمیت نظام علت و معلول و سبب و مسبب بر جهان هستی، فنا پذیری جهان طبیعت و ایمان به غیب. نتایج مذکور با محوریت قرآن و استفاده از روایات و تفسیرهای اندیشمندان مسلمان بدست آمده است.

واژه های کلیدی

اسلام، جهان هستی، دین، شناخت، علوم انسانی.

مقدمه

بر اساس آموزه های دین اسلام جهان هستی حاصل مشیت حکیمانه خداوند متعال است که با نظم همهانگ و هدفی مشخص به سوی تکامل پیش می رود در میان موجودات جهان هستی انسان از جایگاه ویژه ای برخوردار است. انسان با مسئولیتی که بر عهده دارد برای سیر تکامل خود در جهان هستی نیازمند شناختی دقیق از ماهیت هستی، چرایی هستی و غایت هستی می باشد. با چنین نگاهی جهان هستی همانند مدرسه ای است که چپستی آموزش، مواد آموزش و چگونگی آموزش برای انسان موضوعیت پیدا می کند بر همین اساس توجه به